

DR. KÖVES PÉTER

ROSSINI KEDÉLYBETEGSÉGE

G. Rossini

Gioacchino Rossini életútja bizonyos szempontból rendkívül különös volt. 1792-ben született, és 1828-ig, utolsó operájának megírásáig negyven operát komponált, amelyek többsége sziporkázóan szellemes vígopera.

Szabolcsi Bence így jellemezte Rossinit: „Rossiniban, ebben a csodálatraméltó életművészen és komédiás-zseniben legerősebb az érzéki öröm, a könnyű fény s az élet kormányzásának öntudata volt. Innen szikrázó elementáris humora, a sistergő Rossini-crescendók és zuhogó Rossini-stretták fűtője, innen fölényes áttekinthető és diszponáló, sőt megújító és megújhodó készsége; innen leleményes és mindig a kellő pillanatban érkezett reformjai, mint a secco-recitatív meg a zenekari cembalo végleges elbúcsúztatása, vagy az újszerű, hol szimfonikus, hol egyvelegmodorú nyitány koncepciója. De innen hideg modorossága, pongyola elnagyoltságai, egész erkölcsi közömbössége is. ... A cifrálkodó és hígvérű koloratúrának, a hamis és könnyelmű eleganciának éppúgy mestere volt, mint a virtuóz színpadi jelenteknek, sőt néhol a valódi drámai ritmusnak...”

Sok zenetörténész gondolkodott azon, hogy mi állhatott Rossini korai visszavonulásának hátterében. Valójában egy magyarázat sem kielégítő. A következő tényeket veszik számításba: az egyik egy politikai esemény volt,

nevezetesen a francia kormány átalakult, megváltozott az 1830-as párizsi forradalom után. Az előző kormánynak hűséges támogatója volt. Felmerül továbbá emocionális ok, ugyanis Rossini édesanyja meghalt, akihez a zeneszerző erősen kötődött és érzelmileg igen közel állt hozzá. Elképzelhető, hogy gazdasági körülmények szerepet játszottak, mégpedig az tény, hogy Rossini dúsgazdag ember lett ekkorra, és nem volt szüksége tovább gyarapítani vagyonát újabb operák komponálásával. Továbbá: fizikai és pszichikai, mentális állapota hanyatlani kezdett, és az általa kedvelt pozíciója a párizsi Operaházban megingott az 1830 forradalom után.

Felvetődhet olyan elképzelés is, hogy nem szenvedett-e bifázisos affektív kedélybetegségben. Könnyedén és hihetetlenül gyorsan dolgozott. Harminchat éves volt, amikor utolsó operáját, a Tell Vilmost megírta, s utána – noha még negyven évet élt – több színpadi művet nem komponált. A Tell Vilmos bemutatója 1829-ben, Párizsban volt.

Pályájának első részében ontotta a csillogóbbnál csillogóbb szellemes, többnyire vidám bel canto zeneműveket, ez volt a hipomániás (felhangolt) fázis, majd következett a második fázis, amikor alkotói energiája, inspirációja elapadt, lehangolt, kedvetlen volt és alig komponált. Tehát a bifázisosság csupán egy-két évtizeden át tartó enyhén mániás fázist és negyven éven át tartó mérsékelt, olykor súlyos depressziós fázist mutatott. Ez a teória csupán egy hipotézis. Depressziója azonban soha nem volt annyira súlyos, hogy intézeti kezelésre sor került volna sor. Még a legmélyebb depressziója idején is mindvégig birtokában volt öntudatának és cselekvőképességének. Depressziójában olyan tényezők is szerepet játszottak, mint első feleségének halála, politikai zűrzavarok. Azonkívül egy gonorrhoeás fertőzés is szerepet játszott, mely súlyos vizeelési panaszokat okozott.

A művészek között számottevően gyakoribb és jellemző a szélsőséges kedélyállapot. A mániás fázisban felajzott, felhevült idegállapotban csodálatos művek születnek és bámulatos gyorsasággal. Ilyenkor orvosi műszerekkel kimutatható az idegrendszer felgyorsulása, és az aktiválódott idegsejtek működése is felgyorsul. Ilyenkor szokatlan gondolatrohanások, asszociációk tapasztalhatók. Ezt az időszakot, mely statisztikai adatok szerint általában az élet 30-as éveiben szokott kezdődni, követi a lehangoltság, az idegrendszer kimerülése, burn-out jelenség, vagy mondhatjuk, hogy alkotói válság. Az

idegrendszer kifárad, kimerül, és többnyire következik a lehangoltság, depresszió. Ezek a hullámzások általában több hetes, több hónapos esetleg években mérhetően követik felváltva egymást. Ritkán fordul elő, hogy elérje az elmebetegség súlyosságát, és orvosi vagy intézeti kezelésre lenne szükség. Szélsőséges depressziós esetben még öngyilkossági kísérlet is előfordulhat (Robert Schumann). Rossininél elképzelhető, hogy a kétféle kedélyállapot csupán **egy** átfordulást mutatott: kb. 40-éves korig a derű, a vidámság, a lendületes munkatempó, az élet túlhajszolt élvezete volt jellemző, majd következett a korábbi életszakaszára nem jellemző búslakodás, lehangoltság. Mikor Rossini végleg eldöntötte, hogy több operát nem komponál, csak 44-éves volt. Volt még egy ilyen művész, aki élete derekán lemondott az alkotó tevékenységről abban a műfajban, mely nevét az egész nyugati zenei világban híressé tette?

<https://www.youtube.com/watch?v=rFgOUXtcjcw> (6:24)

Részlet a Hamupipőke c. operából Elina Garanca előadásában

[**Rossini: Stabat Mater - 2. Cuius animam gementem**](#) (5:48)

Luciano Pavarotti (ének), Londoni Szimfonikus Zenekar, vezényel Kertész István

© 1971 Decca Music Group Limiteds

<https://www.youtube.com/watch?v=0wSMjGMb15Y> (4:36)

(Mózes c. opera részlete: Dal tuo stellato soglio-Mózes imája, IV. felv.)

Stéphanie d'Oustrac, Julie Fuchs, Ruggero Raimondi, Florian Laconi, Marseille-i Operakórus

Egy fontos epizód Rossini életéből: Rossini 30-éves volt, amikor hön áhított vágya teljesült. Bécsben járva sikerült személyesen találkoznia Beethovennel, aki ekkor már teljesen süket volt. Egy barátja kísérte el, akinek a leírása szerint először Beethoven ügyet sem vetett a látogatókra, majd hirtelen felemelte a fejét, és majdnem tökéletes olasz kiejtéssel azt mondta: „-Ah, Rossini, hát ön a Sevillai borbély szerzője. Gratulálok, igazán kiváló vígopera, magam nagy élvezettel olvastam. Mindig is fogják játszani, amíg csak olasz opera létezik. Sose próbáljon mást írni, csak vígoperát, ha más stílussal kísérletezne, erőszakot tenne természetén. Az opera seria rosszul áll az olaszoknak. Ne feledje! Adjon nekünk még sok Borbélyt!”

Élete hátralévő hosszú részében megalkotta ugyan a jelentős Stabat Matert, és a Kis ünnepi misét (Petite Messe Solenne), többnyire már csupán alkalmi műveket írt („Péchés de Vieillesse” azaz „Öregkori bűnök”, mintegy

180 zongoradarab, dal, énekegyüttes, kamarazenemű stb. gyűjteménye, továbbá Musique antidote, azaz Fájdalomcsillapító zene).

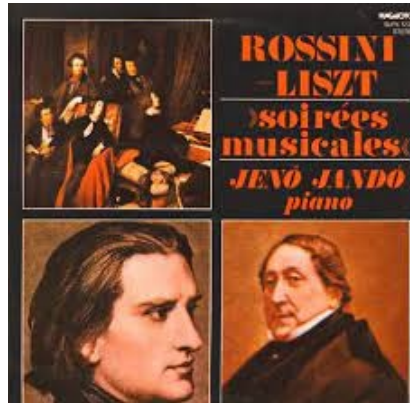
A Stabat Mater bemutatója 1832-ben Párizsban volt. Donizetti vezényelt. Az óriási siker ellenére Rossininek olyan rossz hangulatban volt, amikor felment a színpadra a közönség ovációját megköszönni. 1841-ben a Leipziger Allgemeine Zeitungban a következő kritika jelent meg: *„Rossininek a Königsstadt színházban előadott Stabat Mater-je is ama sokféle zenemű között volt, amelyekkel az idei húsvétot megünnepeltük. Előre tudtuk, hogy nem olyan zenét fogunk hallani, amelynek mélysége valamennyire is megközelítené az evangélikus egyházi zene komolyságát és mélységét, s így nem lepődtünk meg, hogy csaknem kizárólag szenvedélyes operai stílust s olyan részleteket hallottunk, amelyek vígoperának is beillenek (még közvetlen reminiscenciákat a Sevillai borbélyból is). Több találékonyságot, a zeneszerző zsenialitásának több ragyogó vonását szeretnénk volna tapasztalni, hisz nem lehet tőle megtagadni, hogy ilyenekkel rendelkezik. A mű a maga egészében jelentéktelen, véleményünk szerint világi kantáta-szöveggel és Rossini neve nélkül aligha lehetne híressé...”* Ez a korabeli kritika is kedvezőtlenül hatott Rossini kedélyállapotára.

G. Rossini 1816 körül, amikor, A sevillai borbélyt komponálta
(hu. wikipedia.org.)

Amikor arról faggatták, hogy miért nem születik újabb mű, állítólag azt felelte, hogy a Tell Vilmosnál szebbet, jobbat nem tudna – rosszabbat pedig nem akar írni. Házi koncerteket azonban rendszeresen adott, s ezek szervezésével is szívesen foglalkozott (Soirées Musicales/Zenei esték – tizenkét dal és duett, Párizs, 1835). Látszólag ő volt a megtestesült vidámság és egészség, valójában

azonban, mint tudjuk, ritkán érezte jól magát, a legcsekélyebb kellemetlenség vagy bosszúság sokszor olyannyira felidegesítette, hogy ágnak dőlt.

G. Rossini: Soirées Musicales/Zenei esték c. művét Liszt Ferenc átírta zongorára és ezen kívül még további három Rossini műből készített virtuóz zongora-változatot:

[Jandó Jenő] Rossini-Liszt: Soirées Musicales No.2-La Regatta Veneziana (Rossini)
(4:20)

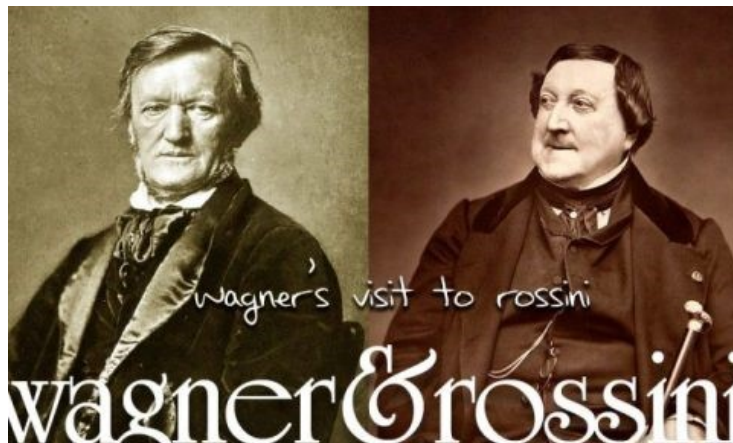
[Jandó Jenő] Rossini-Liszt: Soirées Musicales No.9-La Danza, Tarantella Napolitana
(3:51)
 (Hungaroton felvétel)

Depressziójának kialakulásában állítólag lustasága is közrejátszott. Az anekdoták szerint ágyban fekvé komponált, és élete virágjában visszavonult, hogy a társasági élet és az asztal örömeit élvezhesse. Rossinit rengeteget ócsárolták amiatt, hogy mértéktelenül eszik-iszik, lényegében azonban igen kényes ízlése volt, és nagy örömét lelte étel- és főleg borkülönlegességek kipróbálásában. A libamájpástétom iránti gyengéjére emlékeztet a híres „tournedos à la Rossini”. Lustaságát azonban egyetlen dolog igazolja, mégpedig az, hogy túl sokat „kölcsonzött magától”. Igaz ugyan, hogy abban a korban ez mindennapos gyakorlat volt, Rossininek azonban sikerült ezt a végletekig kifejlesztenie.

G. Rossini 1868-ban
(hu.wikipedia.org.)

Rajta kívül nem találhatnánk még egy nagy zeneszerzőt, aki élete derekán abbahagyta volna alkotói tevékenységét, egy olyan műfajban, amely világhírűvé, népszerűvé tette. Számos találgatás látott napvilágot, hogy miért vonult vissza. Egy levelében a következőket írta barátjának: „...*Emlékezz vissza megfontolt elhatározásomra, hogy 1822-ben itáliai, 1829-ben franciaországi működésemet abbahagytam. Ilyen előrelátás nem adatik meg mindenkinek. Ez Isten külön ajándéka számomra, s én azóta is hálás vagyok érte.*” Egy másik levelében egyre növekvő szellemi fásultságról ír, s arról, hogy még akkor is képtelen lenne komponálni, ha akarna. „*Hidd el nekem, inkább lelkiismereti aggályok, mintsem hiúság miatt mondtam le a pénzről és hírnévről. Másként nem akasztottam volna szögre lantomat olyan korán. A zene megköveteli a friss ötleteket, én azonban csak kedvetlenséget és bágyadtságot érzek.*” Egy megint másik levelében ezt írja: „*Akkor írtam operát, mikor a melódiák maguktól jöttek, ám mikor észrevettem, hogy eljött az az idő, hogy nekem kellett felkutatnom és elrendeznem azokat, a lustaságra való jól ismert hajlamom miatt lemondtam a dologról, és abbahagytam a komponálást.*”

1860-ban találkoztak

Wagner, amikor Párizsban járt a Tannhauser párizsi bemutatója előtt 1860-ban, udvariassági látogatásokat tett hírességeknél. Híresek voltak a Rossini által szervezett estélyek. Ilyenkor kész volt Rossini mindent megtenni azok számára, akik érdeklődést és vonzalmat mutattak iránta. Így felkereste Wagner Rossinit. A két zseni azonban szívesebben kettesben beszélgetett volna egymással. Wagner is és Rossini is módját találta a négy szemközti társalgásnak. Pontosabban Rossini egy barátja által értesítette Wagnert, hogy nagy örömet szerezne neki, ha meglátogatná. A korabeli leírás szerint Wagner ideges volt, amikor Rossinihez ment. Udvarias szemrehányására, miszerint régen írt új operát, Rossini arra hivatkozott, hogy nem egészen húsz év alatt negyven operát írt, és emiatt igazán joggal érezheti magát fáradtnak. *„Volt bennem könnyedség és sok-sok ösztönösség.”* De szerényen hozzátette, hogy legsikerültebb ötletei is jelentéktelen semmiségek Mozart és Haydn műveihez képest. Elmondta, hogy mennyire irigylő a nagyszerű technikájukat és biztos zenei érzéküket. S mindenekelőtt mennyire csodálja Bachot. *„Ha Beethoven az emberiség csodája, Bach maga az isteni csoda.”* *„Mozart, l'angelo della musica!”* Wagner elismerő szavakkal szólt a Tell Vilmosról. Beszélgetésük nagyon szívélyes mederben zajlott. Amikor azonban Wagner saját operaszerzési elméletéről beszélt, az énekbeszéd egyeduralmáról, Rossini azt mondta: *„Amit ön itt elmondott, az gyászbeszéd a melódia sírjánál.”* Rossini úgy vélte, hogy mielőtt elítélné Wagner zenéjét, előbb színházban kellene hallania a műveket. Rossini igyekezett eloszlatni vendége kellemetlen érzéseit. Legkevésebbé sem lenne hajlandó otromba dolgokat mondani egy olyan muzsikusról, mint Wagner. Később – már nem Wagner jelenlétében – megjegyezte, hogy bár egy pillanatra sem kívánja vitatni Wagner zsenialitását és eredetiségét, mégsem tudja megérteni, hogy az a nemzet, amely Mozartot adta a világnak, miként feledhette

őt el egy Wagner kedvéért. „*Wagnernek szép pillanatai, de unalmas negyedórái vannak.*”

Rossini és Wagner melegen összebarátkozott, bár soha többé nem látták egymást. A találkozó után Wagner bevallotta, hogy „*Rossinit egészen másnak találtam, mint ahogy elképzeltem, meglepett természetessége, egyszerűsége és komolysága*”. Az 1848-as forradalmak idején a politikai zűrzavar csak súlyosbította a depresszióját. Ekkor már testi-lelki roncs volt. Alig tudott járni, látása meggyengült, szóban és írásban egyaránt nehezen fejezte ki magát, és álmatlanság gyötörte. De mindvégig birtokában volt öntudatának és cselekvőképességének. Sőt, a környezetváltozások hatására átmenetileg alkotókedvét is bizonyos mértékig visszanyerte. Egy anekdota szerint, mikor valaki megkérdezte tőle, melyik operáját tartja a legjobbnak, azt felelte élcelődve, hogy a Don Giovannit.

Életének utolsó tíz esztendejében miniatűr munkák sokaságát komponálta. A Pesarói Liseo Musicale könyvtárban 186 darabot őriznek. Szombatonként házi koncerteket adott Párizsban (Soirées Musicales/Zenei esték – tizenkét dal és duett, Párizs, 1835). Ezeken az estélyeken sokszor ő maga ült a zongorához kísérni az énekest. Itt a kor hírneves személyiségei jelentek meg: Meyrebeer, Auber, Gounod, Saint-Saëns, Verdi, Liszt, Rubinstein, Thalberg, Bizet. Rossini legtöbbször be sem ment a zeneterembe, hanem a nyitott ajtón hallgatta a kiszűrődő muzsikát.

Bélszínszeletek Rossini módra (*Tournedos à la Rossini*)

Előkerültek Rossini pincéjéből a legfinomabb borok és ételkülönlegességek. Igen kényes ízlésű volt ezen a téren. Szívesen gyűjtött borkülönlegességeket a világ minden tájáról. Nagy örömet szerzett neki a

különféle sajtok, sonkák, felvágottak fogyasztása. Kivételes érdeklődést mutatott az ételreceptek iránt. Máig ismert a libamájpástétom: *tournedos á la Rossini*. Mondják, hogy zenei zsenije beárnyékolta gasztronómiai tehetségét. Híres volt Giachino Rossini konyhája. Rossini végletekig ínyenc volt.

Egészségi állapot 1852-ben jelentősen hanyatlott. A következő években írásiban egy csalódott és szerencsétlen ember képe bontakozik ki. Egy korabeli orvosprofesszor 1854-ben azt állította, hogy *„neuraszténiája a leghevesebb stádiumába ért, úgy néz ki, mint aki nincs eszénél, arca sápadt és fonnyadt volt, szeme beesett, feje előregörnyedt. Elvesztette ízlelő-képességét és alig tudta megemészteni az ételt. De mindezeknél nagyobb gyötrelmet okozott az álmatlansága. Rossini azt állította, hogy három és fél hónapon át le sem hunyta a szemét. Olykor szemrehányásokat tett magának, hogy nincs elegendő bátorsága öngyilkosságot elkövetni. Mi dolgom van még e világon? mint egy csecsemő, egy asszony gondoskodására szorulok.”*

„Az a művész, aki csak tehetséges, a végső pillanatig arra törekszik, hogy kihasználja képességeit, űzi őt a becsvágy, úgy érzi, hogy még jobban meg tudná közelíteni a tökéletességet. ... A lángész viszont, tudván, hogy már megalkotta legjobb művét, elégedett. Megveti a nagyvilágot és hitvány becsvágyait és elvonul Stratfordon-Avonba, mint William Shakespeare, vagy a Boulevard des Italiens-en sétálgat, mint Giacchino Rossini mosolygó arccal és éles nyelvvel.”

Rossini 1865-ben
(hu. wikipedia.org.)

Utolsó évében végbéltályogtól szenvedett, melyet hosszú vacillálás után megoperáltak, de szövődményként vérmérgezés (sepsis) keletkezett, melyből már nem gyógyult fel.

Rossini 1868. november 13.-án halt meg Passyban. Először a Père-Lachaise temetőbe temették közel Cherubinihez, Chopinhez és barátjához, Bellinihez, majd a következő évben, végakara szerint Firenzében, a Santa Croce Templomban helyezték örök nyugalomba Galileo Galilei, Michelangelo Buonarroti és Niccolò Machiavelli mellé.

A Rossini-kripta a párizsi
Père Lachaise temetőben

Rossini síremléke a firenzei
Santa Croce-templomban

Források:

Batta András: *Opera*, Vince Kiadó, Budapest (2006) [ISBN 978-963-9552-82-1](#)

Fajth Tibor: *Rossini*, Gondolat kiadó, Budapest (1962)

Kertész Iván: *Operakalauz*, Fiesta és Saxum Bt., Budapest (1997) [ISBN 963-7168-25-7](#)

Salaczné Zachár Ilona: *Rossini*, Rózsavölgyi és társa, Budapest (1942)

Toye, Francis: *Rossini*, Zeneműkiadó, Budapest, 1981 [ISBN 963-330-385-0](#)

Czeizel Endre: *Zeneszerzők, Gének, Csodák*, Galenus Kiadó (2014)

Szabolcsi Bence: *A zene története*. Rózsavölgyi és Társa kiadása (1940)

Opera Guide Amanda Holde kiadásában, Penguin Books (2001)

Ormay Imre: *Megbukott zenekritikák* (Zeneműkiadó 1963)